

**United States Holocaust Memorial Museum
Oral History Interview
Hungarian Witnesses Documentation
Project**

Gál Zsigmondné Németh Margit

K: Jó napot kívánok.

I: Jó napot kívánok viszont.

K: Legyen szíves elmondani a nevét.

I: Gál Zsigmondné született Németh Margit, 1924. augusztus 21-én.

K: Akkor született.

I: Igen. Édesanyám Bécsi Gizella, édesapám Németh Vendel.

K: Hol született?

I: Déneslakon, Egervár körzet, Egerszeghez 13 kilométer, egy nagyon gyönyörű várunk van ott, Egervár és Vasboldogasszon között, csak sajnos most már elsüllyedt. Igen szép az a vár, az a- 1222-be ott- ott cserélték ki Zrínyi Ilonával ott volt a német tiszt, akit Zrínyi Ilonával kicserélték. Nagy gyönyörű, csak nem- volt ám képem is róla, de valaki ellopta nekem a papír- a izé- képek közül, de most azt mondtam, szerzek egyet.

K: Margit néni, azért vagyunk most itt, mert jártunk itt nem olyan régen és akkor beszélgettünk arról, hogy Margit néninek mily emlékei vannak a második világháború idejéből. Úgyhogy most újra eljöttünk, hogy ezekről a- ezekről beszélgessünk, ezekről az idő-erről az időszakról beszélgessünk, és elmondja nekünk újra, hogy mire emlékszik. Ugye különösen minket a- a: az elhurcolt zsidók sorsa érdekel.

I: Hát sajnos.

K: Margit néni, '24-ben született, tehát fiatal lányként emlékszik már a harmincas évekre, és a háborút-

I: -hát-

K: -megelőző időszakra.

I: Igen.

K: Voltak-e zsidók a faluban, ahol laktak? Hol laktak a harmincas években?

I: A harmincas évekbe ugye akkor Déneslacról 28-ba átköltöztünk anyám szülőfalujába, mer az csak a választották, mer oda épült apám, mer volt neki cséplőgépe, és ott, ahol laktunk, Déneslakon, ott nem volt- ott- mert bognármester volt, ott csak az- hét segédje, négy inasa volt, és kicsi volt a hely a cséplőgépnek. Átköltöztünk Vasboldogasszonyba, a Petőfi Sándor u. 39-be. Aztán hogy ott ugye nagyobb volt a terület, több állatot tudtunk tartani, meg hát abba volt- viszont '35-be Gömbös Gyula nem kellett a magyar búza. Nem kellett, mer Gömbös Gyula megfőstette. Hát én akkor 11 éves voltam, aztán- mer nem vitték el, a magyar búza nem kellett, és a padlás ilyen emelt volt, körbe, és azt mink minden év- forgatni kellett. És akkor azt elhordták, viszont a benzin drága volt. És akkor apám csinált hatezer forint izét- hogy el kellett a gabonát csépülni, mivel cséplőgép volt, de a benzin drága volt, mer a búzáér' nem adtak benzint, vagy nem kellett a búza, azt ott volt, a benzin meg ki kellett venni a takarékbú hatezer forintot, hogy kifizet- ki tudja fizetni a munkásokat, meg minden. Mer nem mentek el búzáér' aratni. Hát én 15 évesen gé- ettem a cséplőgépen, mer nem volt, aki leengedje izét. Nem mentek el a munkások, mer a búza náluk nem volt értéke, nem kellett, pénzbe' kellett kifizetni őket.

K: Értem. Említette múlt alkalommal, hogy éltek Vasboldogasszonyban zsidó családok. Emlékszik rájuk?

I: Hogyne emlékezem. Egyiket (Geisler) Lászlóéknak hívták, azok Szombathely mellü kerültek oda, a másik a Bauer József volt, az meg Türrü' került oda. De a: Geisler Lászlóék az izé- azt elvitték- annak volt egy- ketten voltak testvérek, azok nagyon jó családok voltak, nagyon szerették a falusiakat, a falusiak is szerették, nem volt- de a Baueréknak- az első felesége az türrü volt, az nem szeretete a- falusiakat. Aszonta, hogyha a háborúnak, ha annak

vége lesz, nem lesz annyi kereszt az erdőbe, amennyit- majd csinál a keresztényeknek. De az el is tűnt fiával együtt, de férje hazakerült.

K: Ezt- mit mondott pontosan a Bauernak a felesége?

I: Hogy nem lesz annyit fa az erdőn, amennyi a keresztényeknek köll, hogyha ők nyernek.

K: Kik?

I: A: hogyha majd=majd a izék- nem a németek, hanem a izék nyernek. Hát nagyon megkínózták a zsidókat, nagyon elhurcúlták. A Geisler Lacinak az édesapja Pesten volt, az úgy ugrott le az emeletrü', az édesanyját, azt nem tudja, és a húga meg meghalt ott- otthol. És az hazakerült egyedül. Nálunk akkor, mikor ő hazajött--negyven--hányba ke- mikor lett vége a háborúnak--jött haza, ott volt egy asszony, két gyerekével, az meg a békés-

K: Még erről kicsit majd később beszéljünk. Tehát azt mondta Margit néni, hogy volt két család, a Bauer család, meg a Geisler család-

I: -Geis- igen-

K: A Geisler családban volt- volt egy kislány-

I: -igen-

K: Őt hogy hívták?

I: Ilonkának, Geisler Ilona.

K: Tetszik rá emlékezni?

I: Igen, de hát az meghalt otthol.

K: Osztálytársa volt Geisler Ilona?

I: Igen=igen=igen. A Laci idősebb volt két évvel, mind én.

K: Ilonával összejártak, barátkoztak?

I: Hát, azok nagyon kedves családok voltak, azok Szombathely mellü' kerültek le, jöttek oda és ugye azzal olyan jóba voltunk, hogy mi hizlaltunk disznót, és akkor mindig elvitt egy disznót, levágta, és akkor minekünk nem pénzt adott, hanem nekünk mindig volt friss húsunk. Mer ő meg vissza tudta adni, mer ugye falun akkor nem voltak még hűtőszek- hát voltak hűtőszekrények, de jeget kellett vágni a- kiengedték a rétbe, mer azér olyan süppedős hely az a vasút, meg a falu között. Egy ilyen belesüllyedt, és akkor télen kiengedték a kis folyóba a jeget és ilyen vastag jégtáblákat hordtak egy ilyen- amiben le volt a földbe rakva szalma közé. És hogyha valaki tüdőgyulladása volt, vagy valamire jég kellett, onnan kapott jeget. Meg hát nem voltak ezek a modern hűtőszekrények még akkor. Aközött tárolták a húst. Ja. És a- a Laci akkor hazajött-

K: De várjon, akkor még a háború előtt vagyunk. Még=még nem vitték el őket-

I: -még- előtt-

K: Tehát Ilona=Ilona volt az osztálytársa Margit néninek.

I: Igen. Az meghalt vakbélgyulladásba. Nem tudták- meg az én bátyám is úgy halt meg, nem ismerték. Az egyik bátyámnak- mer mi is öten voltunk testvérek, a kis fiatalabbik az is meghalt vakbélgyulladásba '33-ba, 14 évesen-

K: És akkor Ilona is vakbélgyulladásban halt meg-

I: -igen- az-

K: -még a- még háború előtt-

I: -háború előtt-

K: Mivel foglalkoztak akkor Geislerék? Ők hentesek voltak?

I: Hentesek voltak=hentesek voltak=hentesek voltak.

K: És akkor a Geisler Ilonkának volt egy testvére, a László.

I: Igen.

K: Vele mi lett?

I: Azt ugye elvitték, de az hazakerült, az túlélte a- ezt a zsidóüldözést, mer aztán közbe Szombathelyen volt egy lány, akit (Lessinger) Katinak hívtak, szombat- de ez Csehimindszenten született, azoknak is üzlejük volt, és mikor a- Auschwitzba hor- vitték,

biztos, hogy maguk is látták azt a filmet, hogy mikor hogy a gázkamrába behajtották őket. Ez összetalálkozott egy német tiszttel, ez a- egy német tiszttel, és ezek a fiatal- valami kétszáz fiatal, akit szintén dolgoztattak, akkor gödröket ástattak vele, mindent, és azok megkerülték, azok csak mentek=mentek, de Auschwitzba hála isten sose értek oda- haza- oda.

K: Na most várjon. Ez a=ez a Leistingerék ők kicsodák? Leis=Leistinger- vagy Lessinger?

I: Lessinger=Lessinger-

K: Lessinger-

I: Nagyon jó család volt, ő fakeskedő volt, viszont ugye- meg Zalalövön is volt egy testvére, az is fakeskedő volt, hát akkor úgy-

K: Hol laktak Lessingerék?

I: Vasváron. Vasváron laktak, Vasvár egy nagyon régi város, és nagyon híres és város ilyen- nem tudom, tudnak-e róla, ilyen szentkúti kereszt- minden izé van bent a katolikusoknak. Szóval ott közel van Szombathely, ugye püspökséghez is nagyon Vasvár ott- aztán a- ezek viszont a Laci hazakerült, a Lacinak az édesapja meg Pesten valahol mikor ugye a feleségétől elvitték, de mikor vitték őket, szomszédjuk volt- nak lova, azok átvitték aztán Szombathelyre vitték-

K: Egy pillanat. Megállítom Margit nénit, mert haladjunk egy picit- hogy érthető legyen, kronologikusan.

I: Jó.

K: Tehát a Lessinger családról volt szó, Lessingerék Vasváron laktak.

I: Igen.

K: De Margit néni ismerte ezt a családot?

I: Hogyne!

K: Hogy-hogy- miért ismerte, hogy-hogy ismerte?

I: Azért anyám, mer az fakeskedő volt és ő Ausztriába szállított, mer hát üzletember vót. Viszont tőlünk- nek én sok (agácásunk) is és akkor édesapám fölvásárolta neki, mind az üzletkötő- vár- vett- vitték el, és azoknak is volt- egy angol kórosan született egy fiúk, 9 éves, meg volt nekik egy négyéves nagyon szép kislányuk- lányuk, amit Mártának hívtak. Én azt nagyon kértem, és könyörögtem, mer nagyon jó családok voltak, azok minden húsvétra, karácsonyra libát hizlaltattak a munkásaiknak is adták nekik kaját. Szóval nagyon jó családok voltak. És viszont ennek a testvére az meg Csehimindszenten lakott, annak volt az a lánya, azok is kereskedők voltak, aki a német tiszttel össze-

K: De azt nem- azt a Margit néni honnan tudja, hogy a német tiszttel valami kapcsolata volt ennek a lánynak?

I: Aranyosom, megmondom, honnan. Mer az én unokabátyám is annak a lánynak udvarút. Aztán mikor ugye nem tudta meg- közbe megnősült. Megnősült, mikor hazakerült, megnősült. Má' arra- hogy nem jött haza, de az hazajött, meg is látogatott bennünket, és hogy hova tűntek Szombathelyre telepedtek akkor le, hogy hova tűntek azzal a német tiszttel, vagy merre mentek, lehet, hogy kimentek, nem tudom.

K: A német tiszttel jött haza ez a lány?

I: Igen, hazajött vele a német tiszt is. És kétszáz zsidó lányt- mer- mer nekik csak az, aki éppen el volt valami nyolc aszonták meghalt, ami- az mesélte el, hogy milyen sorsuk volt, hogy- és ők-

K: Na még egyszer, bocsánat, ne haragudjon, megállítom, Margit néni. Tehát a Lessinger- hogy hívták ezt a Lessinger lányt?

I: Tessék? Lessinger Katinak.

K: Lessinger Kati, őt is elvitték.

I: Igen.

K: Ezt látta Margit néni, hogy hogy viszik el?

I: Hát az a- akkor ők Szombathelyre voltak be-

K: -de azt nem látta a Lessinger Katit, amikor elviszik.

I: Hát azt nem anyám, mer ugye azér' Szombathely, Vasboldogasszonyho' hatvan kilométer volt, hiába jártam én ott, de az körü' vót kerítve, oda nem lehetett menni.

K: Tehát Lessinger Katit elvitték. És a háború után visszajött magukhoz-

I: -visszajött-

K: -meglátogatta-

I: -mer Csehimindszent ugye nem olyan- hát Csehimindszent, hát onnan való a- na- Csehi és Mindszent, azér lett izé a Mindszenty hercegprímás is, ugye az is onnáj való volt, csehi aztán mindszeri volt, azér vett föl a mindszent- mer nem Mindszeri volt, mer Pehm, azér vette föl a nevét, de hát az is nagyon sokat szenvedett. Na.

K: Értem.

I: -nem ide tartoz- nem ide tartozik.

K: Tehát Lessinger Kati a háború után visszajött, és meglátogatta Önöket-

I: Igen-

K: -Vasboldogasszonyba-

I: -igen-

K: -ott volt, amikor megjött a Kati?

I: Persze, és akkor nálunk volt egy- zsidó asszony, az meg a Békés-

K: -ne- azt még ne, most csak a- a Katinak a története- szóval-

I: -aj- de hát azér onnan tudtuk meg jobban, hogy hát azér hogy hogy mo- ott- attól tudtam meg, hogy ők hogy menekültek meg.

K: Mit mesélt a Kati?

I: Hát aszonta, hogy napok hossza nem ettek, nem ittak, csak mentek, de hála isten Auschwitzba sose értek. És hazajött vele egy nagyon- a nagyon csinos volt az a német tiszt is, és hogy hova tűntek, gondolom, hogy kimentek-

K: Egy német tiszttel jött haza?

I: -haza- el is jött vele a német.

K: Honnét tudta, tehát- hogy- uniformisban volt, egyenruhában volt a német tiszt?

I: A: mikor má- akkor hazajöttek a- egyenruhába vót, de semmiféle rangjelzés, vagy satöbbi, ilyesmi nem volt rajta. Egyenruhába, mer nem vót, aranyosom. Hát aszonta, annyi, amit elmesélt a Kati, hogy injekciót kaptak, hogy nem kellett- nem menstruált 8-10 hónapon keresztül. Akik fiatalok voltak, dolgoztattak velük, megásatták Auschwitzba a gödröt, az öregeket odaállították, azt a németek lelőtték bele, aztán ráhúzták a- ők ettől megmenekültek. És borzasztó, mikor azokat vitték el Szombathelyrű' egy-

K: Jó. Akkor ha ezt mondta Lessinger Kati, de Lessinger Katit nem látta, amikor elvitték-

I: -nem: nem=nem-

K: -de látta Vasboldogasszonyban, amikor a két zsidó családot elvitték, azt látta?

I: Azt láttam-

K: -az hogy volt?

I: -ez- ugye a: a=a Geisler- egy a szomszédba volt egy jómódú, akinek voltak lovai, kocsija, kis batyut- hátú' lógatták a lábukat, így ültek, lógott le a lábai és a Laci bácsi, az öreg derék magas ember volt, Szombathely melléki, de nagyon jó családok voltak, sírtak mind a ketten. És a fiúk hazakerült.

K: Tehát az egy- egy szekéren ott volt- a szomszédban laktak a Geislerék?

I: Abba a faluba laktak, csak odábbra, nem éppen közel hozzánk, csak mondjuk, hogy a mi utcánk a Petőfi út, ők a Kossuth Lajos utcába laktak, sarkon, de hát nagyon jóba voltunk velük, összejártunk, na.

K: És akkor a Geisleréket elvitték- és ez hogy=hogy történt? Tehát föl kellett ülniük egy szekérre, vagy ez hogy volt?

I: Hát, összepakúttak velük a németek, vagyis a németek? csendőrök? vagy nem tudom mi-erre most- két izé- karhatalmista vót, akik összepakútták velük a kis holmijukat, a kis táskát és így ültek a- a: kocsí hátán lógatták le lábukat és sírtak és úgy integettek.

K: Ki=ki volt az a két ember?

I: Hát: a Laci bácsi, meg a feleséginek az öreg Geisler néninek nem is tudom mi volt, mer a lányuk az meghalt, nem is tudom, annak mi volt a neve. Most elfelejtettem, de az a Laci bácsi derék nagy magas ember volt. Aztán sírtak, nagyon sírtak. És akkor ahogy elválasztották őket, hogy az hogy került Pestre, dolgoztattak-e vele, és aztán akkor má' az a Pesten valamelyik épületbű' leugrott a hetedik, vagy nyolcadik emeletrű' ott halt meg, ennyi tudtunk meg róla.

K: Ezt hol hallotta, Margit néni? Kitől hallotta?

I: Hát ezt a rokons- na- onnan- rokonságától, mer a rokonsága Szombathelyen lakott. Azok hogy aztán kik kerültek haza, kik nem, a- még- mer-

K: De Margit néni kitől hallotta, a falubeliektől, vagy a rokonoktól?

I: Nem, hanem saját magától a fiától, mer attu=attu, mer aztán akkor a Laci mikor hazajött, úgy tudtuk, akkor nálunk volt egy békéscsabai orvosnak a felesége- a doktor Farkas és nem- főorvos volt, annak is zsidó lány volt a felesége. De: két gyerekkel. De azok eljöttek Devecserig. Devecserbe otthagyták, mer tudták már, hogy lesz ez az üldözés, és akkor Devecserbe beállt izének, cselédnek. De különben Devecser környéki lehetett, hogy oda került- ott vették föl az egyen- hogy ott végezte, mer ott volt sokáig főorvos. Annak is két gyereke volt, de nagyon aranyosak voltak, és aztán ez a szegén asszony, az ember is megmaradt, ezt meg hozták a németek, mikor mán felrobbantották a Zala-

K: -jó=jó, igen, ez egy másik történet, ezt majd egy kicsit később akkor. A Geislerékről volt szó. Szóval a Geislerék=Geislerék, idősebb Geisler László és a felesége ott voltak a szekéren. A fiatalabb, a László, az ifjabb László ő is ott volt a szekéren?

I: Azt má' előbb elvitték, mer az két évvel volt idősebb csak mind én, azt má' előbb elvitték, azokat munkaszolgálatra tették. Meg az édesapját is, mer erős volt, szorga- azt is munkaszolgálatra tették, teljesen elválasztották az édesanyjától. Csak az édesanyja került Auschwitzba.

K: Akkor a szekéren ki ült, akkor a nagypapa ült a szekéren, vagy ki volt a szekéren?

I: Hát az édesanyja, meg az édesapja a Lacinak. Aztán akkor azokat valahol Szombathelyen, nem t'om én, hogy merre hordozták, vitték, de-

K: -ő: Margit néni-

I: -ott=oda összpontosították ezeket a szerencsétleneket, mind egy bezárt izébe.

K: De még ott vagyunk Vasboldogasszonyban. Amikor a szekéren ült a Geisler bácsi és a-

I: -felesége-

K: -és a felesége. Tehát volt ugye a Geisler családban volt a Lász- az idősebb Geisler László, meg az ifjabb Geisler László.

I: Igen.

K: Az ifjabb Geisler Lászlót elvitték munkaszolgálatra.

I: Igen.

K: Az idősebb Geisler Lászlót nem vitték el munka-

I: Azt is- az is biztos, hogy munkaszolgálatra vihették, mer valahol Pesten leugrott egy emeletről, ott halt meg. De a fele- de ott Szombathelyen megszorították őket.

K: De ott a szekéren még ott ült akkor még.

I: Persze, szekéren még ott ült, együtt voltak, mer-

K: Mit vihettek magukkal?

I: Hát aranyosom mit, talán egy kis zacskóba egy pár alsóneműt, meg ruhaneműt, nem sokat. Otthagyták mindent, aztán akkor ugye azután-

K: És kik voltak velük, csendőrök, vagy németek?

I: Csendőrök, magyar csendőrök voltak mellettük. Meg hát ugye a németek vezényeltek, mer a németek akkor elhozták a- Gyomáru' is elhozták a fiatalságot negyven- de az már 45-be volt.

K: Margit néni, amikor elvitték a Geisleréket, akkor ott voltak németek, vagy csak csendőrök voltak?

I: Csak csendőrök voltak. Még akkor németek ott nem voltak nálunk, csak később.

K: A csendőrök hogyan viselkedtek a Geislerékkal?

I: Hát aranyosom, ki megsiratta-

K: A csendőrök hogyan visel-

I: -azt mondom- az is parancs- az, mer aki nem teljesítette, hát most is úgy van. Ne teljesítse a szolgálatot, amire föl- vagy fejbe lövik, vagy pedig elmehet, mit tudom én, hova. Hát nem? Hát ő ott szolgált, hát a csendőrök vitték. Hát az ment el csendőrnek, akinek nem volt vagyona, vagy pedig aki nem szeretett dolgozni, mer ugye ott jó pénzt kaptak, aztán aki meg tudta verni a szomszédját is, ha kellett, meg meg tudta verni az apját is, ha kellett. Hát azok voltak a csendőrök.

K: Tud ilyenről, hogy így viselkedtek a csendőrök? Látott ilyet, hallott ilyet?

I: Hát hallottam, hát persze hallottam.

K: Mit hallott a csendőrökről?

I: Hát ugye a csendőrök- mit különben hát mit csinálnak a nyomozók? Nyomozóknak is mindent meg kell keresni.

K: Mit hallott a csendőrökről annak idején?

I: Hát aranyosom, volt, aki ugye ott is nem volt olyan szigorú, mind a másik, a másik meg élt a jogával.

K: De az előbb azt mondta, hogy megverték a-

I: -hát aki=aki nem vallott neki, ugye, ha másképp nem, akkor megverték. Ugye aztán akkor kivallatták, aki valaki lopott, vagy valahunnajd elvitt.

K: Volt ilyen?

I: Hát, aranyosom, még ember lesz, a másik-

K: -de Margit néni hallott ilyenről konkrétan?

I: Hát persze hallottam! Hogyne hallottam volna. Tülünk is ellopták az erdőru' a fát, megvettük, elvitték- elvitte, aztán azt is elfogták a csendőrök, ült érte másfél évet, mer ellopta a fát. Mer még hát- meg kellett élni, mindennel kellett foglalkoznunk.

K: És akkor azt az embert megverték a csendőrök?

I: Hát, ha nem engedelmeskedett, bizon megverték, én nem szerettem a csendőröket, én nagyon féltem tőlük.

K: Miért félt tőlük?

I: Hát valahogyan nem bírtam, én elbújtam, nem szerettem a csendőröket. Valahogyan most se szeretem a karhatalmistákat. Máig se- gyerekkor- tudja fene, nem szerettem--hát-

K: De Margit néni is bántották a ren- a csendőrök?

I: Engem nem bántottak=nem bántottak a csendőrök, de nem szeretem a- most- a: valahogy nem- mer az ment el csendőrnek, mindig aszonták, aki nem szeretett dolgozni, mer ottan nem kellett dolgozni, ott a másik embert- ugye hát mindenkinek van egy álma, ugye. Azt se szeretem, a karhatalmistákat.

K: A Geisleréket- tehát azt látta Margit néni, hogy a Geisleréket fölpackolják ugye a szekérre, és- és akkor utána látta azt, amikor elindul a szekér?

I: Hát vitték arra aranyosom, mer ez olyan falu, hogy ilyen L-alakú- igen, vitték el, hát Szombathely oda 60 kilométer, oda kocsin vitték el, Szombathelyen volt a gyűjtőtábor.

K: És hol látta őket Margit néni?

I: Hát az utcaajtónkból, amikor mentek és sírtak, integettek.

K: És látta Bauerékat is?

I: A Bauerné- azt=azt elől ült a két gyerekével, mer a Bauer az meg má' nem volt otthol, azt nem találták, azt valahova, nem tudom, hol volt, az türgyei vót, Türgyére ment-e nem tudom, csak az asszony, meg az izé- a Bauer nem is volt olyan rossz, mind a felesége. Felesége aszonta, ha a háborút megnyerik a németek, akkor nem lesz annyi fa- ki- el- fa itten, amennyi a keresztényeknek keresztre kell. Azt úgy nem szerették. Bauer aztán visszakerült háború után újbu' nyitott üzletet is, megnyitotta az üzletet, de akkor elvett egy másik-

K: A Bauernak milyen üzlete volt?

I: Ilyen szat- hát ilyen mindenféle- hát boltba ez az egyetlen egy bolt volt a faluba.

K: És hogy- hogy hívták, Bauernak mi volt a keresztneve?

I: Jó- Bauer József, a második feleségét barátsá- az is zsidó volt, de nagyon barátságos asszony volt, és hát kedvesebbek voltak.

K: Az első feleségének mi volt a neve?

I: Hát, annak nem tudom tényleg, mi volt a neve.

K: És amikor ezt mondta a Bauernak a felesége, az első felesége, ezt hallotta Margit néni?

I: Hát ugye nem én hallottam, csak mondták. Hát ugye vala- vagy valahogy azt nem is szerették a falusiak se, de ezt a második asszonyt, meg a Bauert, azt szerették, mer az- abba ők-

K: -miért nem szerették ezt a Bauer-

I: -azér, mer valahogy talán- én nem tudom. Hát engem se olyan nagyon szerettek a falumba. Komolyan mondom, nem volt- mind a két szomszédom irigy volt rám, haragudtak, nem szerettek, mer nem ott köztük nőttek föl so- sokáig, nem jártam sehova se. Nem--nem szerettek.

K: És a-

I: -csak akkor szerettek- apámat szerettt- azt se szerették, mer ő valahogy a falusi nép is nem szeret most valahogy irigy a másakra. Aki tud létezni, vagy élni, de hát mindenütt meg kell az életér' küzdeni és harcolni. Vagy ingyen- nem loptam, nem voltam senki alárendeltje, nem éltem vadházas- senkivel nem- megéltem a magam lábán, 28 évig éltem abba a faluba, úgyhogy egyik szomszédommal se beszéltem. Mit szól hozzá?

K: Margit néni, a Bauernak volt két gyereke-

I: -igen-

K: Mekkoraak voltak ezek a gyerekek?

I: Hát azok kicsik voltak, az egyik hároméves, a másik ötéves, vagy hat, ja.

K: És a nevükre emlékszik?

I: Tessék?

K: Nevükre emlékszik?

I: Nem. Azok a gyerekek nevire nem emlékszem, hát anyám, má' én olyan sok mindenben keresztülmentem, nem emlékszek. Ugye a Lacira emlékszek, a Geisler Lacira, meg az Ilire, valahogyan a Bauer- őt nem is szerették a izé-

K: És amikor a Bauert el- Bauerné ott volt- Bauernét elvitték a két kisgyerekekkel, azt látta Margit néni?

I: Hát az elől ült a szekéren, ezek a Geislerék meg hátul ültek.

K: De ugyanazon a szekéren volt.

I: Ugyanazon a szekéren, azt elvitték.

K: És a Bauerné mit csinált a szekérnek, az látta, hogy viselkedik?

I: Hát aranyosom, elment a- nem voltam annyira rájuk kíváncsi, amikor- na- el-

K: És akkor aztán őket elvitték Szombathely felé, jól értem?

I: Hát igen, Szombathely hozzánk ugye Vasboldogasszonyhoz Szombathely 60 kilométer, odáig vitték és ott volt egy gyűjtőtábor, és akkor azután filmbe láttam, mikor a- hogy onnadj- hogyan menekült, filmen láttam csak.

K: De a gyűjtőtábort Szombathelyen látta?

I: Szombathelyen? Azt láttam, az körül volt kerítve kétméteres dróttal.

K: Hol volt Szombathelyen ez a gyűjtőtábor?

I: Hát azt- má' Szombathely- valahol kint Kám fele volt, olyan távoli helyen, ahol nem volt forgalmas hely.

K: Kám felé volt.

I: Igen.

K: De a városon kívül?

I: Városon kívül, nem bent a városba.

K: Ez egy terület, ami körbe volt kerítve? Volt valami épület?

I: Én aztán azt nem tudom aranyosom, egyáltalán nem tudom.

K: Mit látott akkor Margit néni?

I: Hogy ottan hogy voltak, mind voltak, és csak azt mondták, hogy bevagonírozták őket.

K: De járt arra Margit néni a tábor felé?

I: Nem jártam én, nem voltam arra, csak amit hallottam.

K: Tehát kívülről sem látta ezt a tábort.

I: Nem láttam=nem láttam, nem voltam arra.

K: Nem látta azt, hogy drót- szögesdrót-

I: -de csak mondták, hogy szögesdróttal körü' volt húzva, és hogy adtak is enni, meg nem is, még mire aztán hogy elin- elindult a menet, aztán vitték gyalog hajtották őket. Azt is úgy, mer láttam, hogy gyalog, mikor hogyan vitték el a izéket.

K: Voltak-e nyilasok a faluban?

I: Hát voltak, persze, minden korszaknak megvan a maga- voltak vagy hárman, vagy négyen.

K: Emlékszik rájuk?

I: Hát: emlékezni- kettőnek Darabos Istvánnak hívták, má- egyiket azt tudom, meg valami Sós nevezetű volt, aztán nem tudom, de voltak- hát minden rendszernek vannak pártfogói. Csak hát én sz- vótam- úgy- most má' úgy nem emlékszek vissza, mer már azér én régen eljöttem Zala- Vasboldogasszonyba.

K: Mit csináltak ezek a Darabos, meg a Sós, mit csináltak-

I: Hát aranyosom, a zsidók holmiját—ki- föl- fölnyitották és szétszították maguk között, elhordták, meg kitá- úgy adták el, hogy meg lehetett pénzér' venni, de én- mi nem mentünk sehova se, nem vettünk, nem kellett, nem mentünk semmiféle holmijukér' egyáltalán.

K: Ezt látta, amikor a nyilasok ott pénzéért- vagy amikor széthordják, meg eladják ezeket a dolgokat, azt látta Margit néni, vagy csak hallotta?

I: Hát azt se láttam, csak hallottam. Hát mindent nem láthattam. Hát énnekem is azér-

K: Amikor elvitték a Geisleréket, meg a Bauerékat-

I: -azokat láttam, szekéren, mer előttem mentek el.

K: De utána járt-e a házuknál, a Geislerék házánál?

I: Nem=nem=nem. Be volt zárva, be volt lak- le volt lakatolva, hogy ki hordott el mindent, ki nem, a fene jobban tudja, nem tudom=nem.

K: Azt tudja, hogy itt, meg ott felbukkantak- e- a holmijuk?

I: Hát, ugye mondták, hogy ez is vütte, az is vütte, mondták, de engemet- nekem több gondom-bajom is volt annál, én avval nem foglalkoztam.

K: De Margit néni látott valamit, hogy mondjuk a Baueréknek a konyhaszekrénye itt van, vagy a Geisleréknek a-

I: -nem=nem=nem=nem- semmit-

K: -kabátja ott van-

I: -nem tudom, hogy hova vitték, nem tudom=nem tudom=nem tudom, na.

K: És meg volt hirdelve, hogy lehet venni ott a holmiból, vagy ez hogy volt?

I: Hát gondolom, hogy biztos. Biztos. Gondolom, hogy meg vót- biztos- nem tudok, erre nem tudok konkrét választ adni. Biztos. Hát itt is mi meg- olyan sok minden megtörténik, ebbe a

kis közösségbe is, hogy azt se tudom, hogy a- jóformán, hogy a szomszédomban ki lakik, nem, mer ezek a vénasszonyok rossz természetűek.

K: Különben ez a Darabos, meg Sós mivel foglalkoztak ők az életben, milyen munkájuk volt?

I: Hát: fuvarozott, mer egy lova volt neki, aztán fuvarozott. Szegények voltak, és öt gyerekük volt. Na.

K: Azt hallotta, hogy- vagy látta őket nyilas egyenruhába?

I: A:

K: Darabost, meg Sóst

I: -azok nem- civilbe jártak, semmiféle nyi=semmiféle ilyen ruhába nem jártak.

K: De volt, hogy ilyen propagandát- tehát hogy mondták ezt a nyilas szöveget?

I: Azt se- arra se- azt se tudom, arra se emlékszem már vissza, nem tudom---nem tudom.

K: Mi lett aztán azután, hogy elvitték a zsidókat, mire emlékszik a háborúból még?

I: Hát a háborúbu' mire emlékszem. Az én bátyámat is elvitték ugye '43- negy-harmincnyolcba bevonult, Bécsbe végzett, kutatóintézetbe tanult, aztán akkor Sopronba vitték katonának, ott rakták- onnan elvitték Hajmáskérre, Hajmáskérrü' kivitték a frontra, Sztalingrádnál fogságba esett, ott elfogták őket, még a- vitt ki csomagot a két falusinak, megkapták, az én bátyám állítólag hányba?--nem tudom má' hányba volt, hazakerült állítólag Kazincbarcikára, tízezer forintot kértek, hogy hazaengedik, mire összeszedtük a tízezer forintot, mer két lo- két lovat, egy csikót kellett eladni, mire meglett a tízezer forint, odaértünk, a pénzt is elment, meg az ember se lett meg. Aztán ki tudja, attu- hiába kerestettük, mer a húgom az országos onkológián a Kásler Miklósnak volt a titkárnője, azok kimentek a nővéremmel együtt, meg a sógorommal kimentek Moszkvába, má csak megnézni

Oroszországba, ott is keresték aztán nem-

K: Margit néni, a múltkor említette, hogy aztán még tartott a háború, és ki kellett menniük dolgozni az úton.

I: Hát aranyosom, kihajtották a izét- hát nem volt pénze nekik, elszórni havat szórni, közmunkára el kellett menni.

K: És akkor mi történt ott, amikor kint voltak ilyen közmunkán?

I: Hát aranyosom, amit parancsolt az úr, aki a: hogy hívták ezeket, aki dirigálta, hogy mit köll csinálni. Volt olyan tél '38-ba, hogy-

K: -de ez 45-ben volt talán=45-ben-

I: 45=45-

K: -akkor jöttek be az oroszok

I: Tessék?

K: -amikor jöttek be az oroszok, akkor állítólag bombatámadás után ki kellett- utat kellett takarítani, vagy mit is mesélt?

I: Igen, de mink a bunkerba bejöttek az oroszok, mink egy bunkerba voltunk. A- ott sokan voltak, lányok- az oroszok se voltak- mind- egy se volt minden egyi vadállat, ott is azok voltak, akik lemaradtak az oroszoktu' azok kettő-három, akik loptak. Minálunk lakott egy (...), az én húgom még akkor 11 éves volt, aztán mondta, hogy azt őrzötte, az úgy feküdt, hogy a feje alatt is pisztol vót, mellette meg a fegyver, kinn meg őrzött egy girgic, aztán azt megtanították a környezeti gyerekek, te tanul meg magyarul. Aszongya én már tudni ám magyarul. Aszondom, mit tudsz, aszongya én hülye vagyok. Aszondom, te tényleg az volt. Aszongya, hát mér- az a (...) mondta, hogy jaj! de buta ((nevet)) buta- aszongya. Az is csak siratta, hogy aszonta, mama, nekem is én má' nem t'om hány éve nem láttam enyim lányom. Aszongya má nem hány éve nem látni, aszongya 9 éves volt, maikor otthagya, hát azok se voltak minden egyi olyan rosszlelkű.

K: De volt, hogy bántották a lakosságot, a nőket az orosz katonák? Hallott ilyenről?

I: Hát az orosz katonák? Én nem tudom, én úgy--volt az orosz- nem tudom, hogy a- azok is

minálunk meg vót egy orosz, aki a 14-es háborúbu' maradott le. Aztán az ott nem ment vissza. Aztán kint (magyari) asszonnyal összeadta magát, aztán az itt maradt, az nem is olyan, hogy mondjam, de az kiabálta végig, hogy lányok, bújjatok, mer most=most van a- mindig végig kiabálta, sokat segített, hogy- de aztán ott ha- oda is van eltemetve a vasboldogasszonyi temetőbe. Hogy mér nem ment haza, ki tudja.

K: Az előbb említette, hogy volt egy asszony két gyerekkel, ez hogy volt?

I: Igen, az a békéscsabai orvosnak, a főorvosnak volt a felesége, az Devecserbe otthagyták a izét- doktor Farkas József volt, az Devecser- együtt volt Devecserbe beállt izének, és akkor onnand a feleségit elhozták a németek a két gyerekével. És aztán az, mikor fölrobbantották '45-be ugye németek a hidakat, hogy mentek a Zalán is, ugye Szentiván hozzánk olyan hat kilométerre volt, nekünk el kellett menni a Zalábu' kiszedni annak a törmelékét, mer a Zala nem folyt el, mer különben is nagyon posványos ott Zalaegerszeg körül, járhatatlan, mer beleannyira süppedős, mer nem- már nem tudják elvezetni azt a kis Zala vizit, mer így kanyarog vissza, mind megcsinálnák, ott kínlódik, onnan köllött fölhordani, és hát akkor akkor találkoztunk a- erdőn köllött keresztül a szomszéd községbe ezzel a doktor a- Farkas- a=a békéscsabai főorvos feleségivel. Két gyerekkel, egy rossz lóval, de sírtak, éhesek voltak, nagyon éhesen voltak. Úgy tudott lemaradni a németektől. Addig hozták a németek. Akkor-

K: -ő zsidó volt?

I: Igen- hát az igen, asszony zsidó, az ember meg a- az ember meg keresztény, mer az Békéscsabán volt főorvos, de szintén onnan Devecser környékéről ment, ott tanult és ott is maradt. De nagyon arany- két gyereke volt neki, aztán mikor meghallotta, hogy jön a Geisler Laci, akkor árulta el, hogy zsidó. Akkor megjött a Laci, mondták, jaj, gyün a Geisler Laci. Aztán akkor bejött hozzánk, beszélt, de aszonta, csak megy=megy, mer már alig- olyan kíváncsi izére és akkor árulta el, hogy ő is zsidó. És a gyerekei úgy tudtak evangélikus- imádkoztak, két gyereke volt, és akkor azok még meg is látogattak bennünket, meg egyszer az én húgom, meg a férje Siófokon nyaraltak, ez má' a hát- a kislányok 52-be született, 62-63-ba lehetett, mer má' akkor a Judit olyan 9 éves volt, a- meg otthol volt nálam. Mer az nem bírta Pestet a- most se szeretett Pesten lenni, vagy pesti lakosnak lenni, Zalaegerszegen is maradt, vegyész-mérnök lett belőle, mer mindig beteg volt, aztán aszonta neki az egyik orvos, ezt a gyereket legjobb lesz, ha hazaadod, mer aszongya, ez a gyerek nem marad meg itt, mer aszongya betegséget, mindent megkapott, mer olyan=olyan érzéken volt a Judit gyerekkorába. A- aki hát most gondoskodik rólam. Aztán=aztán akkor találkoztam Siófokon nyaralt, odavittem a Juditot, és ott voltak ezek a Farkasék.

K: Úgy hívták a=úgy hívták a doktort, hogy Farkas doktor?

I: Igen, Dr. Farkas József, a felesége aztán azt mondta, hogyha két gyerekes- kislánya- már nagy volt, szaladott elejbém, átölelt, Margit néni- hát meglepődtem, mondom, hát és így volt az asztaluk, sose felejttem el, az egyik asztalnál ugye négyen voltak, meg szomszédok voltak. És nem tudták, hogy hova fut a kislány. A Jutka, a mienk ez mindig olyan tartózkodó volt, nem tudta, hogy ez a kislány- hát má' nem kislány volt, nagylány volt.

K: Hogy hívták a feleségét a Farkas doktornak? Emlékszik rá?

I: -jaj--hát most nem tudom megmondani.

K: És a két kislányt hogy hívták?

I: A kislány nevét se tudom, elfelejtettem, pedig tudtam ám. Nem=nem=nem ugrik be- aszongya Margit néni, mondom és te? Hát aszongya, hogyne ismerném meg, aszongya, mikor má- de aztán azér' mondom, aztán akkor azoknak apám csinált- ugye a Rábán is fölrobbantották a hidat, csinált ilyen taligából két- nem tudom, ismeri-e két taligából egy ilyen kis széket, vagyis ilyen kis izét, amibe fölhúzta- elhúzta Szombathelyig és akkor Szombat- át kellett menni a- valahol át tudtak menni a Dunán, valahol, nem tudom, mer nem is Szombathely fele mentek, ha igaz-

K: Margit néni, tehát az erdőben találkozott ezzel az asszonnyal a Farkasnak a feleségével

I: -igen-

K: -meg a két gyerekkel, két kisgyerekkel, és akkor őket hazavitték Vasboldogasszonyra?

I: Apám este oda- mikor betett- egy ismerős az, hogy adjanak neki enni Zalaszentlőrincen, meg inni, és ott megmosdatták a gyerekeket, meg adtak enni, és akkor este elhozta és ott voltak egy hónapig nálunk. És akkor, mikor a Laci megjött, akkor árulta el, és akkor azután, hogy akkor már aztán ugye amikor megnyíltak az utak, minden, de hát a Rábán nem lehetett átmenni, se a Zalán, mer nem volt híd, csak úgy lehetett közlekedni, hogy ilyen süppedős volt a- Rába mentén nagyon süllyedős, de a Zala-menti is olyan, és aztán akkor ő át tudott menni. Aztán hát voltunk aztán egyszer náluk, mer közbe Szegeden- vagyis izé- nem Szegeden, hanem--mit mondtam? Békéscsabán volt ő, viszont a- a Szegeden meg végzett az unokahúgomnak a lá- öcsémnek a lánya, ott végzett Szegeden, orvosnak- aztán akkor is még találkoztam velük. Megtudták, és átjöttek.

K: Margit néni, mi lett a Baueréknak és a Geislerének a házával, boltjával?

I: Hát a boltját állítólag asszem felújított- vala- hát a Bauer még akkor visszajött benn- árult benn, de aztán közbe beköltözött Zalaegerszegre, mer a második feleség nem szeretett ott lenni, aztán eladták, valaki megvette, igen, aztán az újjáépítette. Megvette ott valaki, Geislerék házat, meg még azoknak meg- a Lacinak meg marad- egy lánya maradt, aki Pécsre került, állatorvos vette el az Ilit, és aztán elvitte az édesanyját is oda, levitte, de nem akart ottmaradni, aszonta, ő csak haza akar jönni, hogy aztán az még megvan-e, nincs-e, mer én má' nem igen járok haza Vasboldogasszonba.

K: Köszönöm szépen Margit néni, álljunk le.

Margit néni, van még néhány- lenne még- megálltunk egy pillanatra, most folytatjuk a felvételt. Van még néhány kérdésünk az eddig elhangzottakkal-

I: -igen-

K: -kapcsolatosan. Ugye említette, hogy a faluban a Bauerékat, meg a Geisleréket vitték el, ők voltak a zsidók.

I: Igen.

K: Mielőtt elvitték volna, meg egyáltalán, hordtak-e sárga csillagot, volt-e rajtuk sárga csillag? Látott-e ilyet Margit néni?

I: Hát látni láttam, de nem azokon, hanem nem is tudom, hogy hol és ugye sárga csillagot kellett a zsidóknak hordani, hogy megismerjék. Én azt hiszem Egerszegre jártunk, ott láttunk, hogy azoknak, mer nem tudtuk, hogy mi, igen, az, sárga csillagot tettek, de ugye akkor még nem tudtuk, hogy mér van sárga- hogy avval jelezték, hogy zsidók. És nem vehették azt le.

K: De ezt csak Zalaegerszegen látta.

I: Hát aranyosom-

K: Vasboldogasszonyba nem látta.

I: Vasboldogasszonba hát nem volt senki, hát aki sárga csillagot- hát arra nem emlékszek.

K: Arra emlékszik, hogy a- mielőtt elvitték volna azt a két családot, előtte volt már valami jele, hogy nekik majd el kell menniük? Mondták, hogy másnap indulnak, vagy?

I: Semmi az ég világon semmi=semmi=semmi.

K: Olyasmiről már halottunk máshol olyanokat, hogy a=hogy a- azokat, akiknek el kellett menniük, vagy akiket elvittek, előzőleg szétosz- odaadták másoknak, szomszédoknak az értéktárgyaikat, vagy ezt, vagy azt, hogy megőrzésre, hogy akkor odaadták, hogy akkor vigyázzanak addig, amíg nem- nincsenek itthon. Ilyesmi nem volt a Geisleréknél?

I: Hát lehet, hogy a Laci, akit elvett, az talán- annyi idős volt a lány, mind én, azokkal nagyon jóba vótak, és azok pártfogás alá vették a Lacit, és nagyon- hát: hogy mondjam, nem olyan nagy szeretettel vette el a Laci a lányt, akkor ki is keresztelkedett, mer azok annyira- hogy- a- hogy vallásosak, meg ilyen, és hát énnekem az a véleményem, minél nagyobbban mutatja, hogy vallásos, annál ravaszabb ((nevet)) aztán ez a véleményem. Mer lehet vallásos valaki, aki nem mindig a templomba van, meg azzal, és akkor elvette az annyi idős volt a Fáni, és az

csak rossz tanuló is volt, de hát talán- hát, kényszerbű' és akkor ugye lett nekik két lányuk, az egyik meghalt, a másik Pécsre került. Hát aztán Laci azér megbecsülte, utána is vágott disznókat, meg aztán az én húgomnak a lánya Zalaegerszegen a- re került a---a izébe- most nem tudom megmondani, aztán mindig onnadj hordta az izét és vitte adta el, vitte hordta le Pécsre a kész árut, amit meg=megcsinált ottan.

K: A- azt gondolja, hogy a Geisler Laci ezeknek a Fániéknak adott valami holmit, mielőtt elvitték volna?

I: Hát, lehet, hogy a- oda tették el az értékeiket, mert ugye talán jobban megbíztak bennük, ugye ezt én nem tudom.

K: Jó.

I: Ugye hát énnekem mikor--egyáltalán nem foglalkoztam vele, mer én ugye azt a falut- ott voltam, éltem, de annyit se tudok, mind errü' a Gödöllőrü, mer engem nem szerettek, mer én nem szerettem a, hogy mondjam, ezt a sok ravaszságot, meg a pletykát, meg mentek a templomba, vagy katolikus, vagy pedig menjen a francba, nem köll neki mutatni ezt a hm: aztán én nem jár- nem szerettem hazudni, na. Nem=nem foglalkoztam vele, megvoltam én egyedül, becsuktam az ajtót, azt' akkor a húgom lekerült izébe- oda Zalaegerszegre, mert ott is nyőtt föl Vasboldogasszonyba a húgomnak a lánya, aztán Zalaegerszegen lett, mer vegyész-mérnök ott lett a Köjálnak a vezetője, és akkor meg annyira haragudtak rá, hogy meg is fojtották volna egy kalán vízbe. Mer nem szomszédoltam, be voltam én a magam gondjába- bajával foglalkozni. Édesanyám valami öt évig feküdt bekü- betegen, édesapám három évig, férjem meg ugye a háborúba totálkáros lett. Hát nem volt rá énnekem a- arra időm, hogy én nem szomszédoltam, nem szerettem.

K: Margit néni a- amikor elvitték a zsidókat, elvitték ugye ott a szekéren a két családot, akkor azt mondta Margit néni, hogy kinn állt a kapuba és onnét látta, hogy mi történik.

I: Hát igen, sírtak, integettek-

K: Más is kinn állt a kapuban, mindenki nézte, vagy sokan?

I: Mer ugye Bauerékat nem szerették olyan nagyon, de Geislerék nagyon jó családok voltak. Ugye akik nem nyilasok voltak, azok izé- azok alig várták, és akkor ugye a holmijukat elár- kiárúsították, kiadták, akkor megjöttek a németek, hozták a- izérül azt a sok fiatal kat- izét, azt is odavezényelték. Azok csak kis- azok okosabban csinálták, mer azok izé- németek is ugyanezt az épületet foglalták el, de azok tyúkot kértek, meg disznó, meg nem tudom én, mit, vacsorát rendeztek, meg süttettek, főzettek, aztán odahívták a- aki elment, elment, aki nem ment, nem ment, aztán jól van.

K: Kiket hívtak oda a németek?

I: Hát a lán- fiatalságot- a lányok- aki elment oda, akkor elment, aztán akkor másik reggel takarítottak ((nevet))- akik ott maradtak. Hát nem volt kötelező. Hát azér, hogy egyenek, igyanak, aztán süttettek, főzettek.

K: És mit raktak ki másnap reggel?

I: /A bugyijukat/ ((halkabban)) a bugyikat.

K: Ki rakta ki a bugyikat?

I: Hát akik ott kitakarították a- utánuk a hm: mulatóhelyet a Bauerék házába. ((köhint))

K: A Bauerék házában volt a multság?

I: Persze, mer nagy volt, ugye ilyen üzletjük volt, nagy volt, mellette volt még két szobájuk, meg- hát nagy területen feküdt a területjük.

K: Oda költöztek be a németek, vagy a nyilasok?

I: Hát a németek oda mentek, hát ilyen nyilasok meg ugye laktak a faluba öten, vagy hatan. Hát minden rendszernek megvan a maga- falu- vagy város is a tagja.

K: Tehát a németek ott a Bauerék házában rendeztek ilyen nagy-

I: -nagy bulit-

K: -nagy bulit-

I: Persze.

K: És a helyi lányok mentek oda.

I: Ha, hát aki elment, meghívták- házru-házra- kéregettek, tyúk- süttettek, főzettek, aztán-

K: Margit néninek is kellett főzni valamit?

I: Hát: sütni sütöttem nekik tésztát, mer két német tiszt ott lakott-

K: -Margit néniéknél?

I: Persze, elfoglalták a szobát ((*köhög*)), de azoknak is aztán volt egy aki nemigen tudott, hát aztán mivelünk szembe azér nem voltak rosszak, mondjuk elmentek, tették a dolgukat, azután aztán ugye gyűttek az oroszok, mikor má' ugye a németeket legyőzték, akkor jöttek egy orosz (...) tettek oda. Az se volt rosszabb, az oroszok se voltak rosszabbak, mind a izé, mer mindig azt szokta mondani. Mama, énnekem kislány, aszongya, ennyi idős, má' kilenc éve nem látni.

K: Margit néni, amikor- még egyszer, amikor ugye azt kérdeztem az előbb, amikor elvitték a Bauert, meg a Geisleréket- Baueréket, meg a Geisleréket, akkor sokan kinn voltak a faluból az utcán, sokan nézték?

I: Hát aranyosom, mink egy külön- olyan utcába laktunk, hogy csak egyik oldal volt házsor, a másik a faluba, de hát azér azok mindenki megnézte, mer Geisleréket mindenki szerette, de Bauerékat nem szerették úgy.

K: És volt, aki örült, hogy elviszik=elviszik a zsidókat?

I: Hát én nem tudom, ki lehetett az, arru' már nem tudok mondani, hogy örültek-e, vagy nem örültek.

K: De nem hallott ilyet, hogy?

I: Nem hallottam ilyesmirü', hogy örültek, hogy elvitték őket.

K: És a Baueréknak a holmiját, meg ugye a Geisleréknek a holmiját a nyilasok kiárusították, meg elvitték-

I: -igen-

K: Amikor visszajött a Bauer, meg a Gei- a Geisler, a Laci, akkor visszakaptak valamit az elvett holmijaikból?

I: Nem tudom, hát azt aztán má- az- a mi falunk is olyan falu, hogy régi tö- pa- izé- aki ott nagyon kevés a régi, mind a magyarokbu', mikor a fölszámolták a nagy- '60-ba a nagybirtokot, majorokbu költöztek be-

K: -értem, de-

I: -van egy utca, ami nem is- másbu' nem is- hogy mondjam, írni, olvasni nem is igen tud, de az irigységtü' megfojtaná a másikat.

K: De amikor '45-ben a Bauerék- Bauer visszajött, meg a Geisler Laci, a Bauer József, ugye Bauer József-

I: -igen-

K: -meg a=meg a=meg a Geisler Laci visszajött, akkor ők kaptak vissza valamit a holmijaikból?

I: Hát nem hiszem, hogy valami maradott volna nekik. Hát talán az, aki a Pálékho' odatette- a Pál Bencéékhez tették, mer azokkal nagyon jóba voltak, aztán el is- kikeresztelkedett a Laci, meg is esküdtek, mondom, lett nekik két gyerek- közös gyerek, az Ilike Pécsre került, egy állatorvos vette el, a Gyöngyi az meg ott háromszor is férjhez ment, de azán azt se tudom, mi lett, az már régen meghalt, a kisebbik lány.

K: Margit néni, említette a múltkor, hogy mikor az oroszok bejöttek, erőszakoskodtak a helyiekkel. Hallott ilyenről?

I: Hát ott is volt egy csapat, aki elmaradt.

K: És mit csináltak?

I: Hát ugye ahol- amit találtak, elvitték, meg összeszedték a lányokat, aki kiállt a kertbe- vagy telekre, az utcára' mutogatni- hát- férfi- azt mondta az édesapám, mit gondulsz, lányom, aszongya, magyarok kint jobbak voltak? Azok se voltak jobbak. Nem köll magát mutogatni.

Mi egy palláson voltunk fölzárvá, úgyhogy el volt zárva az épület, széna volt előtte, és mindig úgy húzott föl- cserepet föl húztuk, ha nem volt, akkor kaptunk vizet, meg akkor voltunk- ott voltunk majdnem egy hétig. Katona, katona. Aszondták, ezen nem köll csodálkozni, egyik se jobb a másiknál. Na.

K: És hány=hány lányt erőszakoltak meg ott a faluban?

I: Én hunnadj tudjam, én arra má' nem emlékszek rá-

K: -de sokan- sokakat?

I: Hát nem tudok, már arról nem emlékszek igazán, má olyan régen volt, énnekem annál több-

K: De több- hallott ilyenekről minden esetre.

I: Hát: a fene jobban- hallani hallottam, igaz, nem igaz, nem láttam, nem mondhatom. Ebből meg ennyit.

K: Köszönöm szépen, Margit néni!

I: Hát aranyosom-